

ГЛАСНИК
СКОПСКОГ НАУЧНОГ ДРУШТВА
BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ SCIENTIFIQUE DE SKOPLJÉ

КЊИГА VII—VIII TOME

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
SECTION DES SCIENCES HUMAINES

3—4

УРЕДНИЦИ Dr. РАДОСЛАВ М. ГРУЈИЋ И Dr. МИТА КОСТИЋ
DIRECTEURS RADOSLAV M. GRUJIĆ ET MITA KOSTIĆ

СКОПЉЕ — SKOPLJÉ
ШТАМПА КРАЈНИЧАНАЦ
1930

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ.

Месне и друге народне поруге.

У *Наравоученију* једне басне вели Доситеј Обрадовић: Руга се комшија комшији, село селу, вилајет вилајету, и сви народи један другому. И право каже мудри Доситеј. Свуда где су људске заједнице једна поред друге, биле мале или велике, нађе се разлога из којих ће се ненавидети, прекоревати, преганасти, ругати, мрзети и свађати. То може бити из различитих узрока: разлике у пореклу, менталитету, говору, ношњи, вери, праву, обичајима, интересима, чине те људи једни другима изгледају чудни, смешни, глупи, рђави, мрски и тако даље.

Изражавање разлика и размимоилажења може бити и врло оштро, нарочито кад су интереси у питању. Црногорска браства и села имају својих пашњака, утрина и шума у која не смеју залазити околна браства и села. Око тога је бивало крвних завада и љутих бојева међу браствима и међу селима. Понекад су преганања и мржње трајале кроз генерације. „Између Скрадина и Шибеника, Шибеника и Трогира, овога и Сплета и тако даље било је ратова и савеза као год међу државама. Узрок се заборавио, а пошљедице су остале, те се, на пример, и данас Трогирани и Сплешани гледају као пси и мачке”. С. Матавуљ прича о неком старом сплитском властелину, заклетом непријатељу Трогирана, како је сваке године ишао у Трогир на Ивањ дан и тамо се мало задржао. Како је Ивањ дан заштитник трогирски и како се тада у Трогиру стиче народа и с других страна, то се нико није чудио њиховој посети. „Али, најпослед, дознаде се тајна. Стари манијак одлазио је у Трогир једино зато да пљуне на опћински грб, што је, наравно, радио кришом, а што му је лако било учинити у оноликој тишми.¹ М. Ђ. Милићевићу су казивали да је пре првог устанка била страшна крвна освета међу сељацима из села: Мораваца, Липња, Пољанице, Козеља, Ивановаца, Бранчића, Гукоша и Дића. „Не прође по месец дана, па се тек неко јутро зачује пред којом кућом запевка, и ми деца од својих старијих дознамо да су неког нашег сељака из освете убили сељаци из кога другог села с којим је наше село било у крвној омрази”.²

Но изражавање разлика и размимоилажења обично нису у таквом облику, већ се понајвише своде на алузије, шале, исмевања и задиркивања, другим речма оно што би Доситеј назвао поруге. Приче, пословице и узречнице, на пример, које Штокавци у Далмацији причају о Бодулама (Острвљанима) саме су поруге у којима се истиче сметањаштво и страшљивост. И ако и ове поруге могу бити врло оштре и доводити до мржње и крви, ми ћемо се овде само на њима задржати.

Ругања може бити међу фамилијама, селима, варошима, крајевима, племенима, дијалектима, народима, религијама. Ми ћемо за све навести нешто примера, не да ствар исцрпемо, већ да само обратимо пажњу.

¹ *Летопис Матице Српске*, књ. 197, стр. 89.

² М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, стр. 756.

За ругања фамилијама наводим следећи пример. Има једна народна пословица која гласи: Не натегох ко Тремошљани бадањ. Пословица се односи на породицу Тремошљана у селу Међеђој у Босни, о којој се прича од прилике оно што се у Србији прича о Ерама. Између осталог се прича да су стари Тремошљани направили млин, па је све било добро само бадањ није био довољно дуг. Њима је било мрско градити други, већ, како их је било доста (а и данас је то велика задруга), ухвате једни за један, други за други крај, па су га растезали. Уверивши се да га тако не могу развући, растезали су га воловима. За њих се прича и да су сејали со, па их зову и Солосије.³

Много је обичније ругање међу селима. „Церова је, вели Вук С. Караџић, село у Јадру, и премда су људи у њему паметни као и остала њихова браћа, али се о њима приповиједа не само да су отезали кратко оје (од самотвора дрвета) него и други сила којекаки будалаштина, на пример како су у Шапцу, видећи ће пред крчмама стоји намјештено пиће и јело, помислили да крчмар слави, па сјели те се најели и напили, говорећи: „Овако у нашој часној Церови све оке и милојке”, како су послје, не имајући чим платити, оставили коње у залогу и тако даље; како су сијали со, па кад није никла, а они казали да су је појели скакавци, па их ћерали и били по њиви; како су читав шљивак исекли ћерајући неку тицу. — Какогођ што се у Јадру и Рађевини овако којешта приповиједа за Церовљане, тако се и у Нахији Београдској приповиједа за Вреочане. По свој прилици биће оваки приповијетки о селима и по другим крајевима народа нашега, а ни други народи нијесу без њих”.⁴

И у истини има оваквих приповедака о селима и у другим нашим крајевима. О сељацима села Боровице у Босни у Височкоме Котару има много прича: како им се кобила заефендијила, како су отезали кладу, зашто не воле мачке, како су мутили млеко под бадњем и тако даље.⁵ За Гулијанце (Гулијан село у Сврљигу) исто се тако много којешта прича: како су стригли квочку да би јој пилад наша сисе, како су преко потока правили ћуприју, да би кукавица, која је певала на једној страни села, могла прећи и на другу и слично.⁶ О Врчинцима (Врчин у Округу Београдском) се прича како су хтели прећи преко росне ливаде, па се нису могли погодити ко ће ићи напред да обија росу, да се не би сви поквасили, него се ухватили за руке па је сваки обијао росу пред собом.⁷ Особито много шаљивих прича има о сељацима села Мазина (у Грачачком Котару Личко-крбавске Жупаније).⁸ У старом Округу Београдском има песама у којима се даје карактеристика, обично шаљива, појединим селима. Тако се, на пример за Ресник пева:

У Реснику, болан, сукњу носе,
Сукњу носе, а сурутку просе:
Једну козу девет кућа музе,
Још се хвале да се добро хране
И од сира карауле граде.

Сличних песама има и за Остружницу, Вранић, Поповић, Врчин, Рипањ, Парцане, Ропчево, Сибницу.⁹ Има једна песма у којој се каже по нека реч за многа места у Левчу и Темнићу.¹⁰ У Мачви има шаљивих припевака за свако село.¹¹

И нашим варошима се ругају. Док је престоница Србије била у Крагујевцу, Београду се ругало: Београде, залуд теби хвала, кад је теби Крагујевац глава! Познато је како се о Јагодинцима из поруге прича како су потковали ћурана, па на њему носили данак, а о Параћинцима како се хране само

³ *Браство*, књ. III, стр. 247.

⁴ Вук С. Караџић, *Српске народне пословице*, Београд 1900, стр. 493.

⁵ *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, XI, стр. 138—141.

⁶ К. Поповић, *Пут лицејских потомаца*, Београд 1877, стр. 144.

⁷ М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, стр. 126.

⁸ *Zbornik za nar. život i obič. J. Slavena*, VIII, стр. 130—133 и XX, стр. 157—58.

⁹ М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, стр. 119 и даље.

¹⁰ *Ibidem*, 217—219.

¹¹ *Ibidem*, 514.

цигерицом (отуда поруга: Цигерицо, и ти ли си месо, Параћинци и ви ли сте људи). У Пољицима у Далмацији има пуно прича у којима су поруге за Омисане, Брачане и Трогиране.¹²

Поруга има и за поједине крајеве у једној области. У старом Округу Београдском, доња села, ближа Сави и Дунаву, дирају она горе, око Космаја и даље. Становници првих зову становнике других Ерама, а они њих Шијацима. Шијаци кажу за Ере да су ширети, прости, али хитри и врло досетљиви у невољи, а Ере враћају то исто Шијацима. Шијаци причају како су Ере видели наломљену врбу која је шкрипала, па је појили, мислећи да је жедна, како је Ера видео зрно од грозда, па мислио да је вражје око. Ере опет причају како су Шијаци бројали волове, не узимајући сивоњу у рачун, јер су га знали, и број им није тачно излазио, па их је Еро научио како ће бројати.¹³

Ругају се и *алемна* једно другоме. У Црној Гори „постоје многе приче и дражње у племенима о људима из других племена”. „Далеко било Бјелицама одити по со, те је они посиј да роди. Кад догодине није сламке сијена, но и оно што би опасли скакавци. Дигни се они на непријатеља да се барем скакавцима освете за своју злу срећу. Деси се да један скакавац скочи кнезу на чело, те ужди један Бјелица пушком кнеза по сред чела. Кад се врни у село, питали их: Што би? — Ништа, рекоше они, погибе један наш а један њихов”. — „Пројуначио се један Ђеклић да му је да војује по Ерцеговини, те нађи некога Цуцу и повјери му своју намјеру, а уједно га замоли да га води собом, пошто Ђеклић не бјеше до тада излазио из свога племена. — Ођу ваистину, вели Цуца, с тобом кудјен год оћеш, текеш треба да понесеш мрса и љеба што ће ни бит барем за два дана, јер Ерцеговина је далеко. Пошто они спреми масан брашњеник изведе га Цуца у оближњу планину, па ш њим тамо амо кроз драче и чечаре док добро огладни и наклопи се на цабе вечеру ка на славу. Сјутра дан опет с онијем Ђеклићем истијем путем, док га изведе над само његово село. Ту опет докусури брашњеник, па онда Ђеклић ожедни, а Цуца му показа једну каменицу воде, али тако узану да је Ђеклић једва увукао главу унутра. Тек се напиј, а залај пашчад у селу. — Што оно, пита он из каменице. А Цуца само повикни: Турци! па опали из кубуре и зажди страњом дома, а поплашени Ђеклић суну главом напоље, те одери оба увета, па доцкан, без њих, грдан и јадан, сиди у село”.¹⁴

Људи се ругају једни другима и због *неједнакости у говору*. У Босни се ругају ијекавци икавцима и обратно. Каже ли који икавац *липо*, ијекавац ће му рећи: Липсао као пас! Рекне ли ијекавац *лијепо*, икавац ће му рећи: Залијепо се блатом!¹⁵ М. Ђ. Милићевић прича како Кановце, становнике западног дела старог Округа Београдског, који имају дуг нагласак у неким речима (човек, жена, вода, дукат) због тога исмевају сељаци других села. Прича се како су запитали једнога од њих: Колико плаћате пореза? — Дукат, одговорио је питани. — И ми дукат, али краћи него што је ваш.¹⁶ Због таквог и сличног исмевања Кановци „толико пута мало се нијесу из пушак тукли за то”.¹⁷

И *народи* се ругају један другоме То је понајчешће. Међу народима се разлике најбоље виде и најјаче осећају. Често су они различитога порекла, језика, вере, културе, а за тим увек су различите историјске судбине, начина живота, права и осећања. Још ако им се интереси укрштају, као што је то обично случај, ненавист је међу њима очевидна и поруге неизбежне. Познато је колика је била разлика и колико дијаментрално различитих интереса између Срба и Турака и колико је све поруга створио српски народ о Турцима: Ни у Турчина вјере, ни у Жуђена (Јеврејина) мјере. — Тко се у Ос-

¹² *Zbornik za nar. život i običaje J. Slavena* X, 213—219.

¹³ М. Ђ. Милићевић, *Кнеж. Србије*, 125.

¹⁴ С. Шобајић, *Црногорци*, Београд 1928, стр. 95—98.

¹⁵ V. Klaić, *Vosna*, Zagreb 1878, стр. 75.

¹⁶ М. Ђ. Милићевић, *Кнеж. Србија*, стр. 119.

¹⁷ Вук С. Караџић, *Српски Рјечник*, код *Кановци*.

манлију узда штапом се на воду наслања. — У Турчина вјера на кољену (то јест не може му се ослонити на веру и на реч). — У Турчина и у змије љуте, у њих никад тврде вјере нема. — И ако Турци нису били слаботиње, у нашим народним песмама су Срби увек представљени као бољи јунаци од њих. У нашим приповеткама Срби увек надмудрују Турке. — И о другим народима наш народ има прича ругалица. По њима су Бугари народ ниже врсте, простаци и глупаци који се тешко просвећују, рђаво сналазе и говоре саме лудости. У Источној Србији, у бугарском суседству, има пуно прича о Баја Џори, кога тамо сматрају за типичног Бугарина. — Ни Немци (Швабе) не пролазе добро у нашим ругалицама. И о Јеврејима се много прича. Исто се тако прича и о Циганима и о другим народима.

Најзад, у нас има поруга и због *вере*. „У Славонији вели римокатолик православнима: Власи сиромаси! а ови њима: Шокци богци!” У Котарима и Буковици у некадашњем Задарском Окружју „многе су и пословице и поруге и анегдоте биле, особито ради разлике вјерозаконске, него већ сада ишчезавају. Неке приповијетке каткад могу се чути о калуђерима и фратрима“. „У Конавлима приповиједају много којешта смијешнога о православнима, али је тога много мање у новије вријеме”.¹⁸

*

Поруга као што су ове доведе изређане у Јужној Србији мора бити више но у другим нашим крајевима. Њена је историја врло стара и врло бурна. Народи су се у њој прогањали, смењивали, мешали, долазили у различите ситуације, до различитих права, религија, култура и тако даље. Ту су се места и народи једно другоме приказивали у различитим улогама и положајима и давали повода једно другоме да се мрзе, ненавиде и исмевају. Најзад, у Јужној Србији и сад живи доста народа један поред другог. Сем Срба у Јужној Србији има још и Арбанаса, Турака, Цинцара, Грка, Цигана, Јевреја. У суседству су им и Бугари. Између ових народа, различитога порекла, језика, културе, врло често и вере, морало је бити разлога за поруге.

Због тога би било врло вредно побележити све што се у Јужној Србији, као поруга, прича о појединим породицама, селима, варошима, крајевима, племенима, говорима, народима, религијама и сличном. Сем прича ваља обратити пажњу и на песме и пословице које служе као поруге.

Многе поруге врло лепо и врло тачно карактеришу поједине људске заједнице, било да су мале или велике, те су одличан материјал за психологију тих заједница. Због тога не би требало да се забораве. Сваки ко их зна, нарочито из Јужне Србије, нека их шаље уредништву *Гласника Скопског Научног Друштва*, а оно ће их радо наштампати.

Тух. Р. Борђевић.

Шишање коња у жалости.

У *Гласнику Скопског Научног Друштва*, књ. III, стр. 345, поменуо сам како је у старини индоевропских народа био обичај да се, у знак жалости шишају не само људи но и њихови коњи, мазге и друге теглеће животиње. Том приликом саопштио сам и један податак о шишању коња у знак жалости за деспотом Стефаном Лазаревићем. Најзад сам рекао да би „вредно било знати да ли се у нашем народу што зна о томе да су некада и у нас, у знак жалости, шишани коњи и друге животиње и шта се све о томе казује”.

Ту скоро изашла је из штампе велика збирка народних песама које је по Херцеговини купио Г. Новица Шаулић. У њој сам нашао два врло интересантна податка који су у вези са питањем о коме је реч. Први нам податак казује да се у знак жалости коњ *мрчи* (боји црно), а други да се коњ *шиша*. Ја ћу их овде оба навести не би ли они били повод да се нађе још који сличан податак.

¹⁸ V. Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slovena*, Zagreb 1874, стр. 647—649.